

http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/3_2011/20.pdf.

7. Толерантність у молодіжному середовищі : методико-бібліографічні матеріали / укл. Є. Кулик. – К. : Державна бібліотека України для юнацтва, 2008. – 80 с.

8. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.

УДК 371.1.33

Міщень О.М.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету
oksanamishchenia@gmail.com

Третяк О.М.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

Раджабова Т.М.

учитель ЗЗСО №8 м. Рівне

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Із реформуванням освітньої системи України, згідно із «Національною доктриною розвитку освіти України в ХХІ столітті» та новим Законом України «Про вищу освіту» пріоритетним напрямом сучасної освіти є її орієнтація на професійно-компетентну особистість. В умовах становлення в Україні громадянського суспільства, демократичної політичної системи професійна освіта є найважливішим чинником гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих професійних орієнтирів сучасної особистості.

Одним із найважливіших складників ефективного виконання своїх професійних завдань, пов'язаних із вихованням та навчанням молодого покоління, є підготовка висококомпетентних фахівців, що володіють відповідальною професійною поведінкою, здатних осмислювати та добровільно брати відповідальність за результати своєї професійної діяльності.

Вагомий внесок у створення методологічних засад наукової проблеми щодо виховання відповідальності внесли роботи В. Андрущенко, І. Бойченка, Т. Ящука та ін. Проблема професійно-педагогічної відповідальності є предметом міждисциплінарного дослідження. Категорія «відповідальності» входить у понятійний апарат філософії, соціології, етики, права, педагогіки, психології. Кожна наука має своє бачення поняття «відповідальність». У науковій літературі (М. Борцова, Т. Василевська, О. Іваненко, Е. Левченко, К. Муздибаєв, М. Савчин та ін.) піднімалося питання про час і місце виникнення поняття «відповідальність», а також, хто вперше надав йому

категоріального значення. Проте питанню сутності поняття «професійно-педагогічна відповідальність» у наукових роботах вчених приділено недостатньо уваги.

Мета – розкрити сутність професійно-педагогічної відповідальності майбутнього вчителя початкової школи.

Освіта сьогодення вимагає нових підходів до організації освітнього процесу, що ґрунтуються на компетентнісному розумінні сутності педагога-

професіонала. Особливе місце у підготовці майбутнього вчителя належить його особистісній професійно-педагогічній відповідальності. У період нестабільності в політичній і економічній сферах, в умовах швидкого розвитку науки і техніки, збільшення потоку інформації, надзвичайно важливим стає значення закладу вищої освіти та всієї педагогічної науки у вихованні відповідальної особистості майбутнього педагога, вчителя початкової школи.

Формування компетентного педагога – національно свідомого, креативно мислячого, самокритичного з високою професійно-педагогічною відповідальністю – можливе лише за умови навчання у закладах вищої освіти та тісній взаємодії з практичною професійною підготовкою у початкових школах. Як свідчить сучасна педагогічна практика, процес професійної підготовки майбутніх вчителів не завжди спрямований на формування їх професійно-особистісних якостей, становлення і розвиток їх особистісного потенціалу. Тому і обумовлено необхідність узагальнення теоретико-методологічних засад розкриття сутності і природи відповідальності, професійно-педагогічної відповідальності майбутнього вчителя, а також умов її формування.

У філософській літературі відповідальність розглядається як форма взаємодії і взаємозв'язку індивідів, яка виражається у визнанні і здійсненні ними взаємних вимог [1, с. 27]. У словнику філософії відповідальність – категорія етики і права, що «відображає особливе соціально і морально-правове ставлення особистості до суспільства, яке характеризується виконанням свого морального обов'язку та правових норм» [2, с. 87]. У словнику з етики підкреслюється ще й узгодженість її обов'язків з можливостями [3].

Аналізуючи сутність та природу відповідальності ми дотримуємося вихідного методологічного принципу єдності об'єктивного і суб'єктивного. Якщо цей принцип застосовувати до феномена відповідальності – об'єктивне виступає у формі обов'язкового, морально необхідного, у вигляді моральних вимог, обов'язків, оформлених у правові та етичні норми та правила, які існують незалежно від того, визнає їх людина чи ні. Суб'єктивне проявляється перш за все в усвідомленні особистістю необхідності, цілеспрямованості поставлених до неї вимог, добровільному їх прийнятті та активному виконанні. Суб'єктивний бік змісту відповідальності обов'язково передбачає усвідомлення людиною себе як індивідуальності, яка вільно визначає свою поведінку.

Відповідальність проявляється перш за все у самотійному, тобто внутрішньо детермінованому виборі особистості, яка, реалізуючи свої потреби, інтереси, цілі, прагне до творчої участі у всіх сферах життя. Тобто відповідальність особистості – вираження її творчої активності, свободи, волі.

Професійна відповідальність передбачає одночасно сформованість усіх

видів відповідальності. Вона є результатом відображення об'єктивно необхідних взаємин у колективі, які характеризуються усвідомленою особистістю необхідністю: виконувати професійні вимоги; моральний і професійний обов'язок; соціальні норми та відповідати за свої професійні дії перед собою, колегами, колективом і суспільством.

Педагогічна відповідальність – важлива професійна риса особистості вчителя, що формується в діяльності і виявляється в здатності передбачати результати своєї педагогічної діяльності і усвідомлювати необхідність добросовісного виконання вимог, що покладаються на нього суспільством і самим собою в процесі навчання і виховання молодого покоління.

На основі теоретичного аналізу та практичного досвіду ми виробили власне тлумачення професійно-педагогічної відповідальності – усвідомлення особистістю виконувати свої професійні вимоги, її моральний і професійний обов'язок відповідати за свої професійні дії, важлива професійна риса особистості вчителя, що проявляється в діяльності і виявляється в здатності передбачати результати своєї педагогічної діяльності, усвідомлення необхідності добросовісно виконувати вимоги, покладені суспільством, у процесі навчання і виховання молодого покоління.

Сьогодні вчені розглядають формування компетентностей як одне з найважливіших завдань освіти. Формування компетентностей можливе за умов прояву відповідального ставлення до засвоєння професійних знань і умінь. На нашу думку, серед багатьох компонентів компетентностей особистості вчителя особливої уваги потребує відповідальність, яка, характеризуючи істотну сторону професійно-етичної культури, виступає моральним регулятором професійно-педагогічної поведінки вчителя. Компетентності без відповідальності за результати своєї праці не може бути. Саме відповідальність є системоутворюючим чинником, який об'єднує всі елементи компетентності і дозволяє досягти певного рівня її сформованості в період навчання.

Професійно компетентна людина вміє успішно розв'язувати завдання навчання і виховання, досягає запланованих результатів, досягає майстерності, усвідомлює перспективи свого розвитку, соціально-активна у суспільстві, віддана педагогічній професії, розвиває нестандартні підходи до педагогічного процесу. Тобто сучасний вчитель початкової школи повинен постійно самовдосконалюватися, саморозвиватися, підвищувати професійну культуру, займатися пошуковою діяльністю, створювати творчий навчально-виховний процес з метою формування творчої особистості учнів.

К. Абульханова-Славська, Ю. Мішина та інші розглядають відповідальність студента як важливу професійну якість особистості майбутнього вчителя. Ю. Мішина підкреслює, що відповідальність формується в основному в студентські роки та пов'язує це з періодом професійного самовизначення, становленням морально-ціннісної самосвідомості.

Тому, професійно-педагогічна відповідальність майбутнього вчителя має об'єктивну і суб'єктивну сторону. Об'єктивні показники відповідальної поведінки – це віддзеркалення соціальних взаємин у навчальній і професійній діяльності – обов'язковості, старанності, пунктуальності, результативності. До

суб'єктивних чинників відносяться відповідальність за отримання знань, саморозвитку, актуалізацію потенційних можливостей і здібностей.

Професійно-педагогічна відповідальність вчителя початкової школи має складну структуру і містить у собі мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-вольовий та операційно-діяльнісний компоненти. До критеріїв та показників мотиваційно-ціннісного компонента ми віднесемо свідомі мотиви вибору професії вчителя, свідоме і активне навчання у ЗВО, творчий інтерес до педагогічної діяльності, постійна самоосвітня діяльність, самореалізація у виконанні завдань, доручень, обов'язків, ціннісні орієнтації, ціннісне ставлення до професійної діяльності і особистості учня; до когнітивного компонента – здатність до самопізнання і саморозвитку для власного та суспільного добробуту, усвідомлення власних потреб, прав і зобов'язань на рівні соціуму; до емоційно-вольового компонента – здатність до співпереживання, співчуття, свідоме бажання активно включатися в навчальну, науково-дослідну, суспільно-корисну діяльність; до операційно-діяльнісного компонента – виявлення пізнавальних, пошукових, організаторських, предметно-перетворювальних умінь і вміння суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Формування професійно-педагогічної відповідальності як мотиву педагогічної діяльності тісно пов'язано з оволодінням студентами необхідними для них знаннями й уміннями, способами діяльності, розвитком їх творчого педагогічного мислення. Сучасна освіта вимагає нового вчителя, який би відповідально ставився до своїх професійних обов'язків, тому й досить важливо знайти шляхи формування саме професійно-педагогічно відповідального вчителя початкової школи.

Література

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. СПб.: Питер, 2001. 288 с.
2. Словник з етики. М. 1989. 63 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редкол.), Є.К. Бистрицький, М.О. Булатов та ін. Київ: Абрис, 2002. 751 с.

УДК 159.9:61

Молчанова О.М.

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки,
психології і корекційної освіти
КЗ «КОІППО імені В.Сухомлинського»

ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНОГО МАЛЮВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Постановка проблеми. Питання психологічної компетентності педагога набуває все більшої актуальності у зв'язку з гуманізацією процесу освіти. Зазначене утворення забезпечує оптимальне здійснення педагогом своєї діяльності та лежить в основі потреби самопізнання й самозміни, сприйняття